ע"י שליח נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח פרעה דכתיב ביה [1]מי ה' אשר אשמע בקולו נפרע הקב"ה ממנו בעצמו דכתיב [2]וינער ה' את מצרים בתוך הים וכתיב [3]דרכת בים סוסיך וגו' סנחריב דכתיב [4]ביד מלאכיך חרפת ה' נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח דכתיב [5]ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף וגו' ר' חנינא בר פפא רמי כתיב [6]מרום קיצו וכתיב [4]מלון קיצו אמר אותו רשע בתחלה אחריב דירה של מטה ואחר כך אחריב דירה של מעלה א"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב [7]עתה המבלעדי ה' עליתי על המקום הזה להשחיתו ה' אמר אלי עלה אל הארץ הזאת והשחיתה מאי היא דשמע לנביא דקאמר [8]יען כי מאס העם הזה את מי השילוח ההולכים לאט ומשוש את רצין ובן רמליהו אמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר חלף דקץ עמא הדין במלכותא דבית דוד דמדבר להון בנייח כמי שילוחא דנגדין בנייח ואיתרעיאו ברצין ובר רמליה א"ר יוחנן מאי דכתיב [9]מארת ה' בבית רשע ונוה צדיקים יבורך מארת ה' °בבית רשע זה פקח בן רמליהו שהיה אוכל מ' סאה גוזלות בקינוח סעודה ונוה צדיקים יבורך זה חזקיה מלך יהודה שהיה אוכל ליטרא ירק בסעודה [10]ולכן הנה ה' מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור וכתיב [11]וחלף ביהודה שטף ועבר עד צואר יגיע אלא מ"ט איענש נביא אעשרת השבטים איתנבי איהו יהיב דעתיה על כולה ירושלים בא נביא וא"ל [12]כי לא מועף לאשר מוצק לה א"ר אלעזר בר ברכיה אין נמסר עם עייף בתורה ביד מי המציק לו מאי כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים לא כראשונים שהקלו מעליהם עול תורה אבל אחרונים שהכבידו עליהן עול תורה וראויין הללו לעשות להם נס כעוברי הים וכדורכי הירדן אם חוזר בו מוטב ואם לאו אני אעשה לו [א]גליל בגוים [13]אחרי הדברים והאמת האלה בא סנחריב מלך אשור ויבא ביהודה ויחן על הערים הבצורות ויאמר לבקעם אליו האי [ב]רישנא להאי פרדשנא אחרי הדברים והאמת [ג](אחר מאי) אמר רבינא לאחר שקפץ הקב"ה ונשבע ואמר אי אמינא ליה לחזקיה מייתינא ליה לסנחריב ומסרנא ליה בידך השתא אמר לא הוא בעינא ולא ביעתותיה בעינא מיד קפץ הקב"ה ונשבע דמייתינא ליה שנאמר [14]נשבע ה' צבאות לאמר אם לא כאשר דמיתי כן היתה וכאשר יעצתי היא תקום לשבור אשור בארצי ועל הרי אבוסנו וסר מעליהם עולו וסבלו מעל שכמו יסור א"ר יוחנן אמר הקב"ה יבא סנחריב וסיעתו ויעשה אבוס לחזקיהו ולסיעתו [15]והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועולו מעל צוארך וחובל עול מפני שמן א"ר יצחק נפחא חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות מה עשה נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאין בהלכות טומאה וטהרה ועל אותו הדור הוא אומר [16]והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר ושתי צאן וגו' ואומר [17]והיה ביום ההוא יהיה כל מקום אשר יהיה שם אלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה אע"פ שאלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה [18]ואוסף שללכם אוסף החסיל אמר להם נביא לישראל אספו שללכם אמרו לו לבזוז או לחלוק אמר להם כאוסף החסיל מה אוסף החסיל כל אחד ואחד לעצמו אף שללכם כל אחד ואחד לעצמו אמרו לו והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו אמר להם כמשק גבים שוקק בו מה גבים הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף ממונם של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים מיד טיהר [ד](כדרב פפא דאמר רב פפא [ה]עמון ומואב טהרו בסיחון) אמר רב הונא עשר מסעות נסע אותו רשע באותו היום שנאמר [19]בא על עית עבר במגרון למכמש יפקיד כליו עברו מעברה גבע מלון לנו חרדה הרמה גבעת שאול נסה צהלי קולך בת גלים הקשיבה לישה עניה ענתות נדדה מדמנה יושבי הגבים העיזו [ו](עוד היום בנוב לעמוד ינופף ידו הר בת ציון גבעת ירושלם) הני טובא הויין צהלי קולך בת גלים נביא הוא דקאמר לה לכנסת ישראל צהלי קולך בת גלים בתו של אברהם יצחק ויעקב שעשו מצות כגלי הים הקשיבה לישה מהאי לא תסתפי אלא איסתפי מנבוכדנצר הרשע דמתיל כאריה שנא' [20]עלה אריה מסובכו וגו' מאי

עניה

על ידי שליח. דהיינו בזוי יותר אף הקב"ה נפרע ע"י שליח ונתבייש יותר: **כתיב מרום קצו.** בישעיה: **וכתיב מלון קיצו.** במלכים. מרום קיצו משמע דירה של מטה כדכתיב (ירמיה יז) מרום מראשון מקום מקדשנו. מלון קיצו משמע דירה של מעלה בית מלונו: **ה' אמר אלי עלה אל הארץ וגו' מאי היא.** היכי אמר לו הקב"ה להשחית: **יען כי מאס העם הזה וגו' ומשוש את רצין ובן רמליהו.** ואתרעו להשחית' ברצין ובר רמליהו: **מארת ה'.** שלא נשבע מכל מה שהיה אוכל: **ליטרא ירק.** במדה: **ועלה על כל אפיקיו**[ז]. שאמר לו הקב"ה עלה והשחת: **מ"ט.** מאחר שברשות הלך שנביא נתנבא עליו מאי טעמא איענש: **בא נביא ואמר לו.** כשבא על ירושלים: **כי לא מועף לאשר מוצק לה.** לא נמסר עמו של חזקיה שהוא עיף בתורה ביד סנחריב המציק לו: **כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי וגו' לא כראשונים.** עשרת השבטים שהקלו מעליהם עול תורה אבל אחרונים עמו של חזקיה הכבידו עליהם עול תורה והיינו דכתיב האחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים ראויין הללו לעשות להם נס כיוצאי מצרים שעברו את הים וכדורכי הירדן: **אם חוזר בו.** סנחריב מוטב ואם לאו אעשה אותו גליל הגוים שמגלגל בחרפה בכל הגוים. ל"א גליל לשון גללים. מ"ר: **אחרי הדברים והאמת האלה.** השתא משמע שהיה מדבר בחזקיהו שהיו עסוקין בתורה בא סנחריב מלך אשור ויבא ביהודה ויחן על הערים ויאמר לבקעם אליו: **האי רישנא להאי פרדשנא.** וכי מביאין דורון כזה לאדון כזה וכי מפני שהאמת בחזקיהו בא סנחריב: **רבינא אמר מאי אחר הדברים והאמת אחר שקפץ הקב"ה ונשבע.** להביא סנחריב והיינו אמת שחותמו וקיומו של הקדוש ברוך הוא אמת:

ויעשה אבוס. שיהיו כלם פגרים ויאכלו סוסיהם ובהמתם בתוך עצמות הפגרים כעין אבוס: **מגבת ועד אנטיפרס.** מקומות שבסוף התחומים: **אע"פ שאלף גפן באלף כסף.** שהן יקרים שאין להם רוב כרמים אפילו הכי לשמיר ולשית יהיה שמניחין אותן לאבוד ומביירים אותן והיו עוסקין בתורה: **לשלל.** כל אחד ואחד לעצמו או לחלוק ביחד אותו ממון שנשאר מחיל סנחריב. ל"א לחלוק לאחרים מה שאנו שוללים אבל אנו אסורים באותו שלל שממון שבזזו מעשרת השבטים מעורב בו דאיכא משום גזל: **כמשק גבים שוקק בו.** השקאה של צינורות שמזלפין בהם מים נובעין השקו באותו ממון וטיהרתו דמה צינורות הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה ע"י טבילה אף ממונם וכו'. משק שו"ן בלע"ז: **בא על עית וגו'.** ומתרגמינן ומני רבני משרייתיה: **עברו מעברה גבע מלון לנו וגו' יושבי הגבים העיזו.** ולא קא חשיב עוד היום בנוב לעמוד דההוא לאו מסע הוא אלא כדאמרינן לקמן [נה.] אותו היום נשתייר מעונה של נוב: **הני טובא הוי.** די"ב הוא דאיכא: **נביא הוא.** קרא דצהלי קולך בת גלים הקשיבי לישה דחשיבנא ביה תלתא בת גלים לישה ענתות הנהו לאו מן חושבנא נינהו דנביא הוא דקאמר להו לישראל וכו': **מהאי לא תסתפי.** שתנצל מידו היינו דכתיב צהלי קולך אלא אסתפי מנבוכדנצר שנמשל לליש דכתיב ביה עלה אריה מסובכו והיינו דקאמר הקשיבי לישה:

עניה

תורה אור

1. וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְיָ אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת יְיָ וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ: שמות ה ב
2. וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֵר יְיָ אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם: שמות יד כז
3. דָּרַכְתָּ בַיָּם סוּסֶיךָ חֹמֶר מַיִם רַבִּים: חבקוק ג טו
4. בְּיַד מַלְאָכֶיךָ חֵרַפְתָּ אֲדֹנָי וַתֹּאמֶר בְּרֹב רִכְבִּי אֲנִי עָלִיתִי מְרוֹם הָרִים יַרְכְּתֵי לְבָנוֹן וְאֶכְרֹת קוֹמַת אֲרָזָיו מִבְחוֹר בְּרֹשָׁיו וְאָבוֹאָה מְלוֹן קִצֹּה יַעַר כַּרְמִלּוֹ: מלכים ב יט כג
5. וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מַלְאַךְ יְיָ וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר מֵאָה שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אָלֶף וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וְהִנֵּה כֻלָּם פְּגָרִים מֵתִים: מלכים ב יט לה
6. בְּיַד עֲבָדֶיךָ חֵרַפְתָּ אֲדֹנָי וַתֹּאמֶר בְּרֹב רִכְבִּי אֲנִי עָלִיתִי מְרוֹם הָרִים יַרְכְּתֵי לְבָנוֹן וְאֶכְרֹת קוֹמַת אֲרָזָיו מִבְחַר בְּרֹשָׁיו וְאָבוֹא מְרוֹם קִצּוֹ יַעַר כַּרְמִלּוֹ: ישעיהו לז כד
7. עַתָּה הֲמִבַּלְעֲדֵי יְיָ עָלִיתִי עַל הַמָּקוֹם הַזֶּה לְהַשְׁחִתוֹ יְיָ אָמַר אֵלַי עֲלֵה עַל הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהַשְׁחִיתָהּ: מלכים ב יח כה
8. יַעַן כִּי מָאַס הָעָם הַזֶּה אֵת מֵי הַשִּׁלֹחַ הַהֹלְכִים לְאַט וּמְשׂוֹשׂ אֶת רְצִין וּבֶן רְמַלְיָהוּ: ישעיהו ח ו
9. מְאֵרַת יְיָ בְּבֵית רָשָׁע וּנְוֵה צַדִּיקִים יְבָרֵךְ: משלי ג לג
10. וְלָכֵן הִנֵּה אֲדֹנָי מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַנָּהָר הָעֲצוּמִים וְהָרַבִּים אֶת מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְאֶת כָּל כְּבוֹדוֹ וְעָלָה עַל כָּל אֲפִיקָיו וְהָלַךְ עַל כָּל גְּדוֹתָיו: ישעיהו ח ז
11. וְחָלַף בִּיהוּדָה שָׁטַף וְעָבַר עַד צַוָּאר יַגִּיעַ וְהָיָה מֻטּוֹת כְּנָפָיו מְלֹא רֹחַב אַרְצְךָ עִמָּנוּ אֵל: ישעיהו ח ח
12. כִּי לֹא מוּעָף לַאֲשֶׁר מוּצָק לָהּ כָּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקַל אַרְצָה זְבֻלוּן וְאַרְצָה נַפְתָּלִי וְהָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד דֶּרֶךְ הַיָּם עֵבֶר הַיַּרְדֵּן גְּלִיל הַגּוֹיִם: ישעיהו ח כג
13. אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה בָּא סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיָּבֹא בִיהוּדָה וַיִּחַן עַל הֶעָרִים הַבְּצֻרוֹת וַיֹּאמֶר לְבִקְעָם אֵלָיו: דברי הימים ב לב א
14. נִשְׁבַּע יְיָ צְבָאוֹת לֵאמֹר אִם לֹא כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי כֵּן הָיָתָה וְכַאֲשֶׁר יָעַצְתִּי הִיא תָקוּם: לִשְׁבֹּר אַשּׁוּר בְּאַרְצִי וְעַל הָרַי אֲבוּסֶנּוּ וְסָר מֵעֲלֵיהֶם עֻלּוֹ וְסֻבֳּלוֹ מֵעַל שִׁכְמוֹ יָסוּר: ישעיהו יד כד-כה
15. וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יָסוּר סֻבֳּלוֹ מֵעַל שִׁכְמֶךָ וְעֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ וְחֻבַּל עֹל מִפְּנֵי שָׁמֶן: ישעיהו י כז
16. וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יְחַיֶּה אִישׁ עֶגְלַת בָּקָר וּשְׁתֵּי צֹאן: ישעיהו ז כא
17. וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה כָל מָקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה שָּׁם אֶלֶף גֶּפֶן בְּאֶלֶף כָּסֶף לַשָּׁמִיר וְלַשַּׁיִת יִהְיֶה: ישעיהו ז כג
18. וְאֻסַּף שְׁלַלְכֶם אֹסֶף הֶחָסִיל כְּמַשַּׁק גֵּבִים שֹׁקֵק בּוֹ: ישעיהו לג ד
19. בָּא עַל עַיַּת עָבַר בְּמִגְרוֹן לְמִכְמָשׂ יַפְקִיד כֵּלָיו: עָבְרוּ מַעְבָּרָה גֶּבַע מָלוֹן לָנוּ חָרְדָה הָרָמָה גִּבְעַת שָׁאוּל נָסָה: צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת גַּלִּים הַקְשִׁיבִי לַיְשָׁה עֲנִיָּה עֲנָתוֹת: נָדְדָה מַדְמֵנָה יֹשְׁבֵי הַגֵּבִים הֵעִיזוּ: עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד יְנֹפֵף יָדוֹ הַר בַּת צִיּוֹן גִּבְעַת יְרוּשָׁלָם: ישעיהו י כח-לב
20. עָלָה אַרְיֵה מִסֻּבְּכוֹ וּמַשְׁחִית גּוֹיִם נָסַע יָצָא מִמְּקֹמוֹ לָשׂוּם אַרְצֵךְ לְשַׁמָּה עָרַיִךְ תִּצֶּינָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: ירמיהו ד ז

מסורת הש"ס

א) [גי' הערוך ערך גל ז' גלילה], ב) גי' הערוך ערך דשן דישנא וכתב המוסיף שהוא בלשון יון מתנה:, ג) [צ"ל מאי אחר], ד) ב"ש מ"ז, ה) גיטין לח. חולין ס:, ו) רש"ל מ"ז, ז) [ישעיה ח],

גליון הש"ס

גמ' בבית רשע זה פקח בן רמליהו. וכן גיטין דף נה ע"ב. אשרי אדם מפחד זה:

לעזי רש"י

שו"ן. צליל, רעש.

מוסף רש"י

את מי השילוח. שילוח מעין הוא ושמו גיחון ושילוח, שרצו להסיר את מלכות בית דוד בימי אחז לפקח מן רמליהו, וכאן ניבא על שבנא וסיעתו שרצו למרוד בחזקיהו שמאסו בו על שראוהו שלא היה בוחר בשלחן מלכים אלא אוכל ליטרא ירק ועוסק בתורה, עליו נאמר צדיק אוכל לשובע נפשו, וראו את פקח בן רמליהו אוכל ארבעים סאה גוזלות בקינוח סעודה, והיו מליזין על חזקיהו ואומרין זה הגון להיות מלך, אין זה מלך, אלא רצין ובן רמליהו היו ראויין למלוך בחייהן, וזהו את רצין וגו' אמר להם הקב"ה אוכלין אתם מתאוים, אני מביא עליכם אוכלין הרבה, הנה ה' מעלה עליכם את מי הנהר העצומים תחת מי השילוח אלשים והנוחים (ישעיה ח ו). **עמון ומואב טהרו בסיחון.** דכתיב (דברים ב) אל תצר את מואב, וכן בבני עמון אל תגורם, וכתיב (במדבר כא) כי חשבון עיר סיחון וגו', אלמא טהר מואב בסיחון, ובני עמון אשכחן ביפתח (שופטים יא) שאמרו לו מלאכי בני עמון כי לקח ישראל את ארצי בעלותו ממצרים מארנון ועד היבוק, ואשכחן כשכבשו את ארץ סיחון ויירש את ארצו מארנון עד יבוק וגו', אלמא מבני עמון כבשה והדור ישראל וכבשו מיניה וטהרה להם על ידו (גיטין לח. וכעי"ז חולין ס:).

[1]עניה ענתות עתיד ירמיה בן חלקיה ומתנבא עלה מענתות דכתיב [2]דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות בארץ בנימין מי דמי התם ארי הכא ליש אמר רבי יוחנן ששה שמות יש לארי אלו הן [3]ארי [4]כפיר [3]לביא [5]ליש [6]שחל [7]שחץ אי הכי בצרו להו עברו מעברה תרתי נינהו מאי [8]עוד היום בנוב לעמוד אמר רב הונא אותו היום נשתייר מעונה של נוב אמרי ליה כלדאי אי אזלת האידנא יכלת לה ואי לא לא יכלת לה אורחא דבעא לסגויי בעשרה יומא סגא בחד יומא כי מטו לירושלם שדי ליה ביסתרקי עד דסליק ויתיב מעילוי שורה עד דחזיוה לכולה ירושלם כי חזייה איזוטר בעיניה אמר הלא דא היא קרתא דירושלם דעלה ארגישית כל משיריתי ועלה כבשית כל מדינתא הלא היא זעירא וחלשא מכל כרכי עממיא דכבשית בתקוף ידי עלה וקם ומניד ברישיה מוביל ומייתי בידיה על טור בית מקדשא דבציון ועל עזרתא דבירושלם אמרי נישדי ביה ידא האידנא אמר להו תמהיתו [א]למחר אייתי לי כל חד וחד מינייכו [ב]גולמו הרג מיניה מיד [9]ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי בת דינא בטל דינא [10]וישבי בנוב אשר בילידי הרפה ומשקל קינו שלש מאות משקל נחשת והוא חגור חדשה ויאמר להכות את דוד מאי וישבי בנוב אמר רב יהודה אמר רב איש שבא על עסקי נוב א"ל הקב"ה לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידך על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים ועל ידך נטרד דואג האדומי ועל ידך נהרגו שאול ושלשת בניו רצונך יכלו זרעך או תמסר ביד אויב אמר לפניו רבונו של עולם מוטב אמסר ביד אויב ולא יכלה זרעי יומא חד נפק [ג]לשכור בזאי אתא שטן ואדמי ליה כטביא פתק ביה גירא ולא מטייה משכיה עד דאמטייה לארץ פלשתים כדחזייה ישבי בנוב אמר היינו האי דקטליה לגלית אחי כפתיה קמטיה אותביה ושדייה תותי בי [ד]בדייא אתעביד ליה ניסא מכא ליה ארעא מתותיה היינו דכתיב [11]תרחיב צעדי תחתי ולא מעדו קרסולי ההוא יומא אפניא דמעלי שבתא הוה אבישי בן צרויה הוה קא חייף רישיה בד' גרבי דמיא חזינהו כתמי דמא איכא דאמרי אתא יונה איטריף קמיה ° אמר [ה]כנסת ישראל ליונה אימתילא שנאמר [12]כנפי יונה נחפה בכסף שמע מינה דוד מלכא דישראל בצערא שרי אתא לביתיה ולא אשכחיה אמר [ו]תנן אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו בשעת הסכנה מאי אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה בשעת הסכנה שפיר דמי רכביה לפרדיה וקם ואזל קפצה ליה ארעא בהדי דקא מסגי חזייה לערפה אמיה דהוות נוולא כי חזיתיה פסקתה לפילכה שדתיה עילויה סברא למקטליה אמרה ליה עלם אייתי לי פלך פתקיה בריש מוחה וקטלה כד חזייה ישבי בנוב אמר השתא הוו בי תרין וקטלין לי פתקיה לדוד לעילא ודץ ליה לרומחיה אמר ניפול עלה ונקטל אמר אבישי שם אוקמיה לדוד בין שמיא לארעא [ז]ונימא ליה איהו אין חבוש מוציא עצמו מבית האסורין א"ל מאי בעית הכא א"ל הכי אמר לי קודשא בריך הוא והכי אהדרי ליה א"ל אפיך צלותיך בר ברך קירא ליזבון ואת לא תצטער א"ל אי הכי סייע בהדן היינו דכתיב [13]ויעזור לו אבישי בן צרויה אמר רב יהודה אמר רב שעזרו בתפלה אמר אבישי שם ואחתיה הוה קא רדיף בתרייהו כי מטא קובי אמרי קום ביה כי מטא בי תרי אמרי בתרי גוריין קטלוה לאריא אמרי ליה זיל אשתכח לערפה אימיך בקיברא כי אדכרו ליה שמא דאימיה כחש חיליה וקטליה היינו דכתיב [13]אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל ת"ר שלשה קפצה להם הארץ אליעזר עבד אברהם ויעקב אבינו ואבישי בן צרויה הא דאמרן אליעזר עבד אברהם דכתיב [14]ואבוא היום אל העין למימרא דההוא יומא נפק יעקב אבינו

דכתיב

עניה ענתות. (כמו עניה) [ח] כלומר נביאות ירמיה הענתותי היא שעתידה לבא על נבוכד נצר שתמסר ירושלים בידו: **ארי כפיר וכו'.** ובדוכתא אחריתי [ט] מפורש למה נקראו לו כל השמות הללו: **אי הכי.** דכולי קרא צהלי קולך [י] לא מחושבנא הוא א"כ ליכא אלא תשע מסעות דהא עוד היום לאו מחושבנא [נמי הוא]. ומתרץ עברו מעברה תרתי אינון עברו חד מעברה חד ואיכא עשר מסעות: **אותו היום נשתייר מעונה של נוב.** [דמפני עון] שהיה להם לישראל על שנהרגו כהני נוב קבע הקב"ה העונש עד אותו היום ואותו יום בלבד נשתייר מזמן העונש ואילו היה נלחם בירושלים באותו היום היה כובשה והכי משמע קרא עוד היום אותו יום העמידו לסנחריב על ירושלים בעון נוב: **סגא בחד יומא.** והיינו י' מסעות שנסע אותו היום: **שדו ליה.** לסנחריב: **בסתרקי.** תחתיו טפי"ט בלע"ז עד שראה ירושלים כולה: **עלה וקם ומניד ברישיה.** עליה עמד והיה מניד בראשו: **נשדי ביה ידא האידנא.** נלחם בה עתה: **תמהיתו.** תמה הוא להתחיל היום משום חולשא דאורחא. ל"א תמהיתו נתיגעתם ודומה ליה [כ] (בסנהדרין) איתמה למיתב: **גולמו הרג.** חתיכה של חומה. לשון פרסי. אבן רעועה מן החומה ונבקעה: **בת דינא בטל דינא.** כיון שלן דינא בטל הדין וכן מפני שלא נכבשה בו ביום לא הצליח ממחרת: **וישבי בנוב.** איידי דאיירי לעיל באותו יום שנשתייר מעונה של נוב נקט הכא וישבי בנוב שבא על עסקי נוב: **הרפה.** היינו ערפה: **משקל קינו.** מתרגמינן מתקל סופיניה: **והוא חגור חדשה.** והוא אסיר איספניקי חדתא: **נטרד דואג האדומי.** שספר לשון הרע על דוד שנתקנא בו שאול ולפי שקבל אחימלך את דוד בנוב אמר ליה שאול סוב ופגע בכהני ה' נמצא שעל ידך נהרגו ואתה נכשלת [ל] ובחטא זה נהרג שאול ושלשת בניו במלחמת פלשתים: **שכר ביזאי.** לשון פרסי קריטא. ל"א כפר הוא: **קמטיה.** הכניעו תחת הבד של זיתים ויתיב עלה למעכו: **מכא ליה ארעא מתותיה.** נתרככה הארץ מתחתיו ולא הזיקו. ל"א מכא נשפלת כעין גומא והיתה מגינה עליו: **בארבע גריבי דמיא.** בארבע סאין של מים. ל"א בארבע כורא דמיא בד' [מ] נודות של מים: **איטריף קמיה.** היתה טורפת ומחבטת עצמה וממרטת כנפיה והומה ומצערת: **קפצה ליה ארעא.** כמו לא תקפוץ (דברים טו). נתקצרה הארץ והגיע מהרה לארץ פלשתים: **לערפה אימיה.** דישבי: **נוולא.** טווה: **כד חזיתיה.** ערפה לאבישי סברה למקטליה באותו פלך שהיה בידה ולא נגע בו: **אמרה ליה.** לאבישי אייתי לן ההוא פלך דנפל לפניך: ה"ג **פתקיה בריש מוחה וקטלה.** השליך אבישי הפלך לראשה ומתה: **פתקיה לדוד לעילא.** זרקו כלפי מעלה: **ודץ ליה.** נעץ תחתיו חניתו בקרקע כדי שיפול עליו וימות: **ונימא איהו.** דוד עצמו לימא שם: **אין חבוש.** אין דעתו מכוונת לומר השם. והשתא ניצל דוד והשליכו השם ברחוק והלכו אבישי ודוד וחזרו להם: **אמר ליה.** אבישי לדוד: **ומאי בעית הכא.** למה באת כאן: **אמר ליה.** הקב"ה אמר לי רצונך שיכלה זרעך או תמסר ביד אויביך והכי אהדרי ליה מוטב שאפול ביד אויב: **אמר ליה אפיך צלותיך.** הפוך תפלתך ואמור לפניו מוטב יכלה זרעך ולא תמסר ביד אויב דמה לך בצער בניך: **בר ברך קירא לזבון ואת לא תצטער.** משל הוא שאומרים בני אדם: **סייע בהדן.** עזור בתפלתך להפכה: **והוה קא רדיף בתרייהו.** והם בורחין שהיה קרוב לארץ פלשתים: **וכי מטו קובי.** לאותו כפר ששמו קובי שבין א"י לארץ פלשתים: **אמרי קום ביה.** אמרו זה לזה עמוד כנגדו ואל תברח ונכנו ולכך נקרא קובי. איניהו הוו בקיאי [נ] בשמות הכפרים ועדיין היו מפחדין ובורחין: **כי מטא בי תרי.** שם מקום: **אמרו בין תרי גוריין.** בתמיהא: **בקברא.** שהרגנוה:

ויצא

מסורת הש"ס

א) נ"א דאתיתו מאורחא, **ב)** [ילקוט ישעיה סי' י' איתא קלת בנוסחא אחרת ועי' עוד בערוך ערך גלמהרג], **ג)** [עי' בערוך ערך שכר בזאי פי' יפה באריכות], **ד)** נ"א סדייא, **ה)** [ברכות נג: שבת מט. קל. גיטין מה.], **ו)** לעיל כב., **ז)** ברכות ה:, **ח)** [רש"ל מח"ז], **ט)** [ילק"ש משלי תתקנט בשם מדרש], **י)** [ישעיה י], **כ)** רש"ל מ"ז, **ל)** בע"י: נילול, **מ)** בורות. רש"ל, **נ)** בע"י: בדקי,

גליון הש"ס

גמ' אמר כנ"י ליונה אימתלי. עיין נ"י סוף פרק ד' מיתות:

לעזי רש"י

טפי"ט [טפי"ד]. שטיח.

מוסף רש"י

ואבוא היום אל העין. היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ (בראשית כד מב).

תורה אור

1. צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת גַּלִּים הַקְשִׁיבִי לַיְשָׁה עֲנִיָּה עֲנָתוֹת: ישעיהו י ל
2. דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן חִלְקִיָּהוּ מִן הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן: ירמיהו א א
3. גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ: בראשית מט ט
4. וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן וְאָבִיו וְאִמּוֹ תִּמְנָתָה וַיָּבֹאוּ עַד כַּרְמֵי תִמְנָתָה וְהִנֵּה כְּפִיר אֲרָיוֹת שֹׁאֵג לִקְרָאתוֹ: שופטים יד ה
5. מַשָּׂא בַּהֲמוֹת נֶגֶב בְּאֶרֶץ צָרָה וְצוּקָה לָבִיא וָלַיִשׁ מֵהֶם אֶפְעֶה וְשָׂרָף מְעוֹפֵף יִשְׂאוּ עַל כֶּתֶף עֲיָרִים חֵילֵהֶם וְעַל דַּבֶּשֶׁת גְּמַלִּים אוֹצְרֹתָם עַל עַם לֹא יוֹעִילוּ: ישעיהו ל ו
6. עַל שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין: תהלים צא יג
7. לֹא הִדְרִיכֻהוּ בְנֵי שָׁחַץ לֹא עָדָה עָלָיו שָׁחַל: איוב כח ח
8. עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד יְנֹפֵף יָדוֹ הַר בַּת צִיּוֹן גִּבְעַת יְרוּשָׁלָם: ישעיהו י לב
9. וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מַלְאַךְ יְיָ וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר מֵאָה שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אָלֶף וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וְהִנֵּה כֻלָּם פְּגָרִים מֵתִים: מלכים ב יט לה
10. וְיִשְׁבִּי בְּנֹב אֲשֶׁר בִּילִידֵי הָרָפָה וּמִשְׁקַל קֵינוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מִשְׁקַל נְחֹשֶׁת וְהוּא חָגוּר חֲדָשָׁה וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת אֶת דָּוִד: שמואל ב כא טז
11. תַּרְחִיב צַעֲדִי תַחְתָּי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי: תהלים יח לז
12. אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפַתָּיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ: תהלים סח יד
13. וַיַּעֲזָר לוֹ אֲבִישַׁי בֶּן צְרוּיָה וַיַּךְ אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וַיְמִיתֵהוּ אָז נִשְׁבְּעוּ אַנְשֵׁי דָוִד לוֹ לֵאמֹר לֹא תֵצֵא עוֹד אִתָּנוּ לַמִּלְחָמָה וְלֹא תְכַבֶּה אֶת נֵר יִשְׂרָאֵל: שמואל ב כא יז
14. וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל הָעָיִן וָאֹמַר יְיָ אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם יֶשְׁךָ נָּא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ: בראשית כד מב

דכתיב [1]ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה וכתיב [2]ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש [א]כי מטא לחרן אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ואני לא התפללתי בו בעי למיהדר כיון דהרהר בדעתיה למיהדר קפצה ליה ארעא מיד ויפגע במקום [א] דבר אחר [ב]אין פגיעה אלא תפלה שנאמר [3]ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי וילן שם כי בא השמש בתר דצלי בעי למיהדר אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני יפטר בלא לינה מיד בא השמש והיינו דכתיב [4]ויזרח לו השמש וכי לו בלבד זרחה והלא לכל העולם כולו זרחה אלא א"ר יצחק שמש שבא בעבורו זרחה בעבורו ומנלן דכלה זרעיה דדוד דכתי' [5]ועתליה אם אחזיהו ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה והא אשתייר ליה יואש התם נמי אשתייר אביתר דכתיב [6]וימלט בן אחד לאחימלך בן אחיטוב ושמו אביתר אמר רב יהודה אמר רב אלמלא [ג](לא) נשתייר אביתר לאחימלך בן אחיטוב לא נשתייר מזרעו של דוד שריד ופליט אמר רב יהודה אמר רב בא עליהם סנחריב הרשע בארבעים וחמשה אלף איש בני מלכים יושבים בקרונות של זהב ועמהן שגלונות וזונות ובשמנים אלף גבורים לבושי שריון קליפה ובששים אלף אחוזי חרב רצים לפניו [ב] והשאר פרשים וכן באו על אברהם וכן עתידין לבוא עם גוג ומגוג במתניתא תנא אורך מחנהו ארבע מאות פרסי רחב צואר סוסיו ארבעים פרסי סך מחנהו מאתים וששים ריבוא אלפים חסר חד בעי אביי חסר חד ריבויא או חסר חד אלפא או חסר מאה או חסר חד תיקו תנא ראשונים עברו בשחי שנאמר [7]וחלף ביהודה שטף ועבר אמצעיים עברו בקומה שנאמר עד צואר יגיע אחרונים העלו עפר ברגליהם ולא מצאו מים בנהר לשתות עד שהביאו מים ממקום אחר ושתו שנאמר [8]אני קרתי ושתיתי מים וגו' והכתיב [9]ויצא מלאך ה' ויכה במחנה אשור מאה ושמנים וחמשה אלף (ויקומו) [וישכימו] בבקר והנה כלם פגרים מתים אמר ר' אבהו הללו ראשי גייסות הן אמר רב אשי דיקא נמי דכתיב [10]במשמניו רזון בשמינים דאית בהו אמר רבינא דיקא נמי דכתיב [11]וישלח ה' מלאך ויכחד כל גבור חיל ונגיד ושר במחנה וגו' ויבא בית אלהיו ומיציאי מעיו שם הפילוהו בחרב שמע מינה במה הכם רבי אליעזר אומר ביד הכם שנאמר [12]וירא ישראל את היד הגדולה היד שעתידה ליפרע מסנחריב רבי יהושע אומר באצבע הכם שנאמר [13]ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים היא היא אצבע שעתידה ליפרע מסנחריב ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר אמר לו הקב"ה לגבריאל מגלך נטושה אמר לפניו רבונו של עולם נטושה ועומדת מששת ימי בראשית שנאמר [14]מפני חרבות נדדו [ד]וגו' ר' שמעון בן יוחי אומר אותו הפרק זמן בישול פירות היה אמר לו הקב"ה לגבריאל כשאתה יוצא לבשל פירות הזקק להם שנאמר [15]מידי עברו יקח אתכם כי בבקר בבקר יעבור ביום ובלילה והיה רק זועה הבין שמועה וגו' אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי אגב אורחך לבעל דבבך אישתמע ויש אומרים בחוטמן נשף בהן ומתו שנאמר [16]וגם נשף בהם ויבשו ר' ירמיה בר אבא אמר כפיים ספק להם ומתו שנאמר [17]וגם אני (הכתי) [אכה] כפי אל כפי והניחותי חמתי ר' יצחק נפחא אמר אזנים גלה להם ושמעו שירה מפי חיות ומתו שנאמר [18]מרוממתך נפצו גוים וכמה נשתייר מהם רב אמר [ה]עשרה שנאמר [19]ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם כמה נער יכול לכתוב עשרה ושמואל אמר תשעה שנאמר [20]ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בסעיפיה ר' יהושע בן לוי אמר ארבעה עשר שנאמר שנים שלשה [וכו'] ארבעה וחמשה רבי יוחנן אמר חמשה סנחריב ושני בניו נבוכדנצר ונבוזר אדן נבוזר אדן גמרא נבוכד נצר דכתיב [21]ורוה דרביעאה דמי לבר אלהין ואי לאו דחזייה מנא הוה ידע סנחריב ושני בניו דכתיב [22]ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב אמר רבי אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו דכתיב [23]ביום ההוא יגלח ה' בתער השכירה בעברי נהר במלך אשור את הראש ושער הרגלים וגם את הזקן תספה אתא קודשא בריך הוא ואדמי ליה כגברא סבא א"ל כי אזלת לגבי מלכי מזרח ומערב דאייתיתינהו לבנייהו וקטלתינהו מאי אמרת להו אמר [ו]להו ההוא גברא בההוא פחדא נמי יתיב אמר ליה היכי נעביד א"ל זיל

ושני

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. אלמא בא לחרן וכתיב ויפגע במקום שעדיין לא הגיע לחרן שהיה עדיין בבית אל: **שהתפללו בו אבותי.** אברהם ויצחק [ז] (אברהם דכתיב ויעתק משם [בראשית יב] יצחק אין מקרא בידי): **הרהר בדעתיה למהדר.** למקום: **קפצה ליה ארעא.** והיה שם מיד וקרא מוכיח דכתיב ויפגע במקום שהמקום פגעו שקפצה לו הארץ ונתקרב לו המקום: הכי גרסינן **ד"א אין פגיעה אלא תפלה.** ונראה למורי דהכא לא מיגרסא הך מילתא: בית אל זה ירושלים חרן חוץ לארץ: **כי בא השמש.** ויבא השמש לא נאמר אלא כי בא השמש דמשמע שהיה דעתו לחזור כי עוד היום גדול כיון שראה כי בא השמש לן: **ויזרח לו השמש.** משמע השמש שהיה לו כבר שבא בשבילו כבר: **ומנ"ל דכלה זרעיה דדוד.** כדאפיך ללותיה: **התם נמי אשתייר אביתר.** מכהני נוב: **שגלונות.** מלכות: **על אברהם.** כשנלחם בד' מלכים: **בעי אביי.** האי חסר חד היכי קאמר אי חסר חד רבוא וכו': **ראשונה.** כת ראשונה מחיל של סנחריב: **עברו בשחי.** שטו הסוסים בירדן ונתמעטו המים עד שעברו: **אמצעיים בקומה.** זקופה ולא היו המים מגיעין אלא עד הצואר יגיע: **שחי.** כמו שחו: **העלו עפר ברגליהם.** שלא היה שם מים כל עיקר: **קרתי.** לשון מקור: ה"ג **ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור אמר רבי וכו'** ולא גרסינן **והא כתיב ויצא מלאך ה'.** אלמא כל המחנה אשור אינו אלא קפ"ה אלף ולעיל קתני מאתים וס' רבוא: **הללו.** קפ"ה אלף ראשי גייסות נגידי החיל שכן עולה לחשבון לכדאמרינן ארבעים וחמשה אלף בני מלכים שמנים אלף גבורים ששים אלף אחוזי חרב הרי קפ"ה אלף אבל האחרים שמתו אין מספר כדאמר והשאר פרשים אין מספר: **במה הכם.** המלאך: **היד הגדולה.** יד הגדולה לא נאמר אלא היד דמשמע היד שעתידה וכו': **מגלך נטושה.** שחוזה מגלך להרוג את אלו: **גבריאל.** ממונה על בשול הפירות: **הזקק לאלו.** לחיל סנחריב להרגן: **אגב ארחך.** כשתלך לדרכך לפי תומך: **לבעל דבבך אשתמע.** לשונאך התראה והפחידו: **נשף.** נפח: **עשרה.** שהנער יכול להטיף טיפה של דיו והיינו יו"ד שנשארו עשרה: **ושמואל אמר תשעה ונשאר בו עוללות כנוקף זית.** שאין נשארין בו אלא דבר מועט שנים או שלשה גרגרים בראש אמיר כן לא ישתייר במחנהו אלא דבר מועט וכמה ארבעה וחמשה בסעיפיה פוריה ארבעה וחמשה והיינו תשעה: **י"ד שנים ושלשה ארבעה וחמשה.** ר' יוחנן מקרא לא דייק להו אלא הכי קאמר הללו חמשה נשתיירו מהן סנחריב ושני בניו וקרא משמע כנוקף זית דמשייר מעט בראש ענף שנים או שלשה גרגרים כך ישתייר לו מעט ד' או ה': **נבוכדנצר דכתיב.** גבי [חנניה] מישאל ועזריה תוארו ורויה די רביעאה דמי לבר אלהין אלמא דחזא גבריאל והכירו בכבשן: **סנחריב ושני בניו דכתיב ויהי הוא משתחוה בית וגו':** **אי אפשר לאמרו.** שהקדוש ב"ה בעצמו גלחו לסנחריב: **דאייתיתינהו לבנייהו.** כדאמרינן שהביא עמו ארבעים וחמשה אלף בני מלכים:

אשני

תורה אור

1. וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה: בראשית כח י
2. וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: בראשית כח יא
3. וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאַל תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל תִּפְגַּע בִּי כִּי אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֹתָךְ: ירמיהו ז טז
4. וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלֵעַ עַל יְרֵכוֹ: בראשית לב לב
5. וַעֲתַלְיָה אֵם אֲחַזְיָהוּ רָאֲתָה כִּי מֵת בְּנָהּ וַתָּקָם וַתְּאַבֵּד אֵת כָּל זֶרַע הַמַּמְלָכָה: מלכים ב יא א
6. וַיִּמָּלֵט בֵּן אֶחָד לַאֲחִימֶלֶךְ בֶּן אֲחִטוּב וּשְׁמוֹ אֶבְיָתָר וַיִּבְרַח אַחֲרֵי דָוִד: שמואל א כב כ
7. וְחָלַף בִּיהוּדָה שָׁטַף וְעָבַר עַד צַוָּאר יַגִּיעַ וְהָיָה מֻטּוֹת כְּנָפָיו מְלֹא רֹחַב אַרְצְךָ עִמָּנוּ אֵל: ישעיהו ח ח
8. אֲנִי קַרְתִּי וְשָׁתִיתִי מָיִם וְאַחְרִב בְּכַף פְּעָמַי כֹּל יְאֹרֵי מָצוֹר: ישעיהו לז כה
9. וַיֵּצֵא מַלְאַךְ יְיָ וַיַּכֶּה בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר מֵאָה וּשְׁמֹנִים וַחֲמִשָּׁה אָלֶף וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וְהִנֵּה כֻלָּם פְּגָרִים מֵתִים: ישעיהו לז לו
10. לָכֵן יְשַׁלַּח הָאָדוֹן יְיָ צְבָאוֹת בְּמִשְׁמַנָּיו רָזוֹן וְתַחַת כְּבֹדוֹ יֵקַד יְקֹד כִּיקוֹד אֵשׁ: ישעיהו י טז
11. וַיִּשְׁלַח יְיָ מַלְאָךְ וַיַּכְחֵד כָּל גִּבּוֹר חַיִל וְנָגִיד וְשָׂר בְּמַחֲנֵה מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיָּשָׁב בְּבֹשֶׁת פָּנִים לְאַרְצוֹ וַיָּבֹא בֵּית אֱלֹהָיו וּמִיצִיאֵי מֵעָיו שָׁם הִפִּילֻהוּ בֶחָרֶב: דברי הימים ב לב כא
12. וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת יְיָ וַיַּאֲמִינוּ בַּייָ וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: שמות יד לא
13. וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּים אֶל פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ: שמות ח טו
14. כִּי מִפְּנֵי חֲרָבוֹת נָדָדוּ מִפְּנֵי חֶרֶב נְטוּשָׁה וּמִפְּנֵי קֶשֶׁת דְּרוּכָה וּמִפְּנֵי כֹּבֶד מִלְחָמָה: ישעיהו כא טו
15. מִדֵּי עָבְרוֹ יִקַּח אֶתְכֶם כִּי בַבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יַעֲבֹר בַּיּוֹם וּבַלָּיְלָה וְהָיָה רַק זְוָעָה הָבִין שְׁמוּעָה: ישעיהו כח יט
16. אַף בַּל נִטָּעוּ אַף בַּל זֹרָעוּ אַף בַּל שֹׁרֵשׁ בָּאָרֶץ גִּזְעָם וְגַם נָשַׁף בָּהֶם וַיִּבָשׁוּ וּסְעָרָה כַּקַּשׁ תִּשָּׂאֵם: ישעיהו מ כד
17. וְגַם אֲנִי אַכֶּה כַפִּי אֶל כַּפִּי וַהֲנִחֹתִי חֲמָתִי אֲנִי יְיָ דִּבַּרְתִּי: יחזקאל כא כב
18. מִקּוֹל הָמוֹן נָדְדוּ עַמִּים מֵרוֹמְמֻתֶךָ נָפְצוּ גּוֹיִם: ישעיהו לג ג
19. וּשְׁאָר עֵץ יַעְרוֹ מִסְפָּר יִהְיוּ וְנַעַר יִכְתְּבֵם: ישעיהו י יט
20. וְנִשְׁאַר בּוֹ עוֹלֵלֹת כְּנֹקֶף זַיִת שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה גַּרְגְּרִים בְּרֹאשׁ אָמִיר אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה בִּסְעִפֶיהָ פֹּרִיָּה נְאֻם יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ישעיהו יז ו
21. עָנֵה וְאָמַר הָא אֲנָה חָזֵה גֻּבְרִין אַרְבְּעָה שְׁרַיִן מַהְלְכִין בְּגוֹא נוּרָא וַחֲבָל לָא אִיתַי בְּהוֹן וְרֵוֵהּ דִּי רְבִיעָאָה דָּמֵה לְבַר אֱלָהִין: דניאל ג כה
22. וַיְהִי הוּא מִשְׁתַּחֲוֶה בֵּית נִסְרֹךְ אֱלֹהָיו וְאַדְרַמֶּלֶךְ וְשַׂרְאֶצֶר בָּנָיו הִכֻּהוּ בַחֶרֶב וְהֵמָּה נִמְלְטוּ אֶרֶץ אֲרָרָט וַיִּמְלֹךְ אֵסַר חַדֹּן בְּנוֹ תַּחְתָּיו: מלכים ב יט לז
23. בַּיּוֹם הַהוּא יְגַלַּח אֲדֹנָי בְּתַעַר הַשְּׂכִירָה בְּעֶבְרֵי נָהָר בְּמֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶת הָרֹאשׁ וְשַׂעַר הָרַגְלָיִם וְגַם אֶת הַזָּקָן תִּסְפֶּה: ישעיהו ז כ

מסורת הש"ס

א) חולין צא:, **ב)** [ברכות כו: תענית ז: ח. סוטה יד.], **ג)** [עי' תוס' מגילה כא. ד"ה אלמלא], **ד)** [צ"ל מפני חרב נטושה וגו'], **ה)** [עי' תוספות מנחות כט. ד"ה קוצין], **ו)** צ"ל ליה, **ז)** רש"ל מ"ז,

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' ד"א אין פגיעה כו' עד ואל תפגע בי. נמחק: **[ב]** שם והשאר פרשים. נ"ב ורגלים:

◆

מוסף רש"י

וילך חרנה. דמשמע דמטא לחרן, והדר כתיב ויפגע במקום דהיינו בית אל, דאכתי לא מטי לחרן (חולין צא:). **מקום שהתפללו בו אבותי.** האי בית אל לא הסמוך לעי הוא אלא ירושלים, ועל שם יהיה בית אלהים קראו בית אל, והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם והשדה שהתפלל בו יצחק, דכתיב (בראשית כד) לשוח בשדה, והכי אמרינן בפסחים (פח.) אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב, מאי שנא יעקב, אלא לא כאברהם שקראו הר דכתיב בהר ה', ולא כיצחק שקראו שדה, דכתיב לשוח בשדה, אלא כיעקב שקראו בית (חולין צא:). **קפצה.** לשון (דברים טו) לא תקפוץ את ידך, נתקצרה ונתקמצה לו (שם). **מיד ויפגע במקום.** כאדם הפוגע בחבירו שבא כנגדו, ודרשינן ליה נמי לשון תפלה כדכתיב (רות א) אל תפגעי בי (שם). **מיד בא השמש.** כדכתיב וילן שם כי בא השמש, למה ליה למכתב כי בא השמש, אלא ללמדנו ששקעה קודם זמנה (שם). **שמש שבא בעבורו.** שקעה בעבורו קודם זמנה (שם). אותן שעות שמיהרה לשקוע בשבילו כשיצא מבאר שבע, מיהרה לזרוח בשבילו (בראשית לב לב).

ושני נפשך במאי אישני אמר ליה זיל אייתי לי מספרא ואיגזייך אנא מהיכא אייתי א"ל עול להההוא ביתא ואייתי אזל אשכחינהו אתו מלאכי שרת ואידמו ליה כגברי והוו קא טחני קשייתא א"ל הבו לי מספרא א"ל טחון חד גריוא דקשייתא וניתן לך טחן חד גריוא דקשייתא ויהבו ליה מספרתא עד דאתא איחשך א"ל זיל אייתי נורא אזל ואייתי נורא בהדי דקא נפח ליה אתלי ביה נורא בדיקניה אזל גזייה לרישיה ודיקניה אמרו היינו דכתיב [1]וגם את הזקן תספה אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי גרירתיה לארמאה שפיר ליה איתלי ליה נורא בדיקניה ולא שבעת חוכא מיניה אזל אשכח דפא מתיבותא דנח אמר היינו אלהא רבא דשיזביה לנח מטופנא אמר אי אזיל ההוא גברא ומצלח מקרב להו לתרין בנוהי קמך שמעו בנוהי וקטלוהו היינו דכתיב [2]ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכהו בחרב וגו' [3]ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וגו' אמר רבי יוחנן אותו מלאך שנזדמן לו לאברהם לילה שמו שנאמר [4]והלילה אמר הורה גבר ור' יצחק נפחא אמר שעשה עמו מעשה לילה שנאמר [5]מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא אמר ריש לקיש טבא דנפחא מדבר נפחא [6]וירדף עד דן אמר רבי יוחנן כיון שבא אותו צדיק עד דן תשש כחו ראה בני בניו שעתידין לעבוד ע"ז בדן שנאמר [7]וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדן ואף אותו רשע לא נתגבר עד שהגיע לדן שנאמר [8]מדן נשמע נחרת סוסיו אמר רבי זירא אע"ג דשלח ר' (א)(יהודה בן בתירא מנציבין) (ב)הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו והזהרו בוורידין כר' יהודה והזהרו בבני עמי הארץ שמהן תצא תורה כי הא מילתא מודעינן להו [9]צדיק אתה ה' כי אריב אליך אך משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בוגדי בגד נטעתם גם שורשו ילכו גם עשו פרי מאי אהדרו ליה [10]כי את רגלים רצתה וילאוך ואיך תתחרה את הסוסים ובארץ שלום אתה בוטח ואיך תעשה בגאון הירדן משל לאדם אחד שאמר יכול אני לרוץ ג' פרסאות לפני הסוסים בין בצעי המים נזדמן לו רגלי אחד רץ לפניו ג' מילין ביבשה ונלאה א"ל ומה לפני רגלי כך לפני הסוסים עאכ"ו ומה שלשת מילין כך ג' פרסאות על אחת כמה וכמה ומה ביבשה כך בין בצעי המים על אחת כמה וכמה אף אתה ומה בשכר ארבע פסיעות ששלמתי לאותו רשע שרץ אחר כבודי אתה תמיה כשאני משלם שכר לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפני כסוסים עאכ"ו היינו דכתיב [11]לנביאים נשבר לבי בקרבי רחפו כל עצמותי הייתי כאיש שכור וכגבר עברו יין מפני ה' ומפני דברי קדשו הני ד' פסיעות מאי היא דכתיב [12]בעת ההיא שלח מרודך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים וגו' משום כי חלה חזקיהו ויחזק שדר ליה ספרים ומנחה (אין) [13]לדרוש (את) המופת אשר היה בארץ דאמר רבי יוחנן אותו היום שמת בו אחז שתי שעות היה וכי חלה חזקיהו ואיתפח אהדרינהו קודשא בריך הוא להנך עשר שעי ניהליה דכתב [14]הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה במעלות אחז בשמש אחורנית עשר מעלות ותשב השמש עשר מעלות במעלות אשר ירדה א"ל מאי האי א"ל חזקיהו חלש ואיתפח אמר איכא גברא כי האי ולא בעינא לשדורי ליה שלמא כתבו ליה שלמא למלכא חזקיה שלם לקרתא דירושלם שלם לאלהא רבא נבוכד נאצר ספריה דבלאדן הוה ההיא שעתא לא הוה התם כי אתא אמר להו היכי כתביתו אמרו ליה הכי כתבינן אמר להו קריתו ליה אלהא רבא וכתביתו ליה לבסוף אמר אלא הכי כתובו שלם לאלהא רבא שלם לקרתא דירושלם שלם למלכא חזקיה אמרי ליה (ג)קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא רהט בתריה כדרהיט (ד)ארבע פסיעות אתא גבריאל ואוקמיה אמר ר' יוחנן אילמלא (ה)(לא) בא גבריאל והעמידו לא היה תקנה לשונאיהם של ישראל מאי בלאדן בן בלאדן אמרי בלאדן מלכא הוה ואישתני אפיה והוה כי דכלבא הוה יתיב בריה על מלכותא כי הוה כתיב שמיה ושמיה דאבוה בלאדן מלכא היינו דכתיב [15]בן יכבד אב ועבד אדניו בן יכבד אב הא דאמרן ועבד אדוניו דכתי' [16]ובחודש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה [שנה] למלך נבוכדנאצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם וישרף את בית ה' ואת בית המלך

ומי

אשני נפשך. שנה עלמך כדי שלא יכירוך: **ואגזייך אנא.** אני אגלחך: **קשייתא.** גרעיני תמרים: **טחון.** אלו גרעינין וניתן לך מספרים. והיינו דכתיב(ו) בתער השכירה על שם שטרח נתנו לו תער לגלח ואיזהו שכר נתנו לו בעברי נהר(ז) דברים שדרכן לעשות על ידי נהר דהיינו טחינת ריחים: **וגם הזקן תספה.** דלא כתיב גלוח אלא אראש אבל אזקן כתיב תספה(ח) לשון כלוי על ידי אור שכלתה לגמרי: **גרירתיה לארמאה ושפר באפיה.** אם אתה מחרך את הארמאי והוטב בעיניו הבער לו אש בזקנו ולא שבעת חוכא מיניה: (ט) **בית נסרך אלהיו.** לשון נסר שהשתחוה לנסר ועשאו אלוה: **היינו דכתיב ויהי הוא משתחוה.** משמע מפני שמשתחוה לשם הכוהו: **ויחלק עליהם.** איידי דאיירי במלאכים איירי נמי בהאי קרא דכתיב(י) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' וגו' נקט ויחלק עליהם לילה וגו': **מלאך שנזדמן לאברהם לילה שמו.** והוא סייעו: **מעשה לילה.** שנלחמו בשבילו כוכבי לילה כמו שעשו בשביל ברק: **טבא מליה דר' יצחק נפחא מדבר נפחא.** ר' יוחנן דמקרי בר נפחא בכולא הש"ס כמו (ב"מ דף פה:) מאן עייל בר נפחא נראה למורי דאביו של ר' יוחנן הוי נפחא ולהכי מיקרי בר נפחא ואית דמפרשי בר נפחא על שם יופיו: **הזהרו בזקן.** אע"פ ששכח תלמודו הואיל ומחמת אונסו הוא: **הזהרו בורידין כר' יהודה.** דאמר בשחיטת חולין (דף כז.) עד שישחוט את הורידין של עוף הואיל וצולהו כולו כאחד אינו חותכו ומולחו כבשר חיה ובהמה: **הזהרו בבני עמי הארץ.** שנעשו תלמידי חכמים לעשות להם כבוד שמהם תלא תורה לישראל שהרי יצאו שמעיה ואבטליון מבני בניו של סנחריב ומבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק כדלקמן [ע"ב]. ואע"ג דאמר רבי יוהדה הכי הזהרו בבני עמי הארץ:

כי הא מילתא. דלקמן מודיעין להו כי היכי דחזינן לקמן דלא זכה נבוכדנצר לאותו כבוד אלא מפני זכות ד' פסיעות כדאמרינן לקמן ה"נ אמרי' לבני עמי הארץ דלא זכו לאותו כבוד אלא מחמת זכות מעט שהיה באביהם מ"ר. ואית דאמרי דרבי זירא אדלעיל קאי אבני סנחריב אע"ג דשלא רבי יהודה הזהרו בבני ע"ה לכבדן שמהם תלא תורה כי היכי דנפקו מסנחריב כי הא מילתא מודיעים להו לבני ע"ה דהא דמוקרין להו לאו משום אביהם אלא משום תורה שבהם שלא תזוח דעתם עליהם ויאמרו אבותיהם לדיקים היו: **מדוע דרך רשעים ללחה.** מפני מה הצליח נבוכדנצר וכבש ירושלים: **אהדרו ליה.** לירמיה: **בלעי מים.** מרשק"ו בלע"ז: **ד' פסיעות.** מפורש לקמן: **על אחת כמה וכמה.** שיהו כל אדם יכולין לתמוה על מתן שכר גדול שישתלם עליהם: **לנביאים.** אברהם יצחק ויעקב: **נשבר לבי בקרבי.** כלומר תמהתי על מתן שכרן: **שתי שעות.** כדי שלא יהא פנאי לספדו ולקברו: **אתפח.** נתרפא: **אהדרינהו הקב"ה.** להנך שעות לחזקיהו דאותו היום שנתרפא חזקיה היה של כ"ב שעות: **רהט בתריה.** דשליח: **לא היה להם תקנה.** שהיה שכרו מרובה והיה לו רשות לאבד שאריתנו: **הוה כתיב שמיה ושמיה דאבוה.** כדי שיתכבד אביו לכך נקרא שם אביו עליו שנקרא מרודך בלאדן דאי לא כתיב אלא מרודך בן בלאדן לא הוי מיתקרי עליה שמיה דאבוה דהכי כתבי כולהו אינשי פלוני בן פלוני להכי כתיב מרודך בלאדן: **בחדש החמישי בעשור לחדש בא נבוזר אדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם.** אלמא נבוכדנצר סליק לירושלם:

ומי

מסורת הש"ס

א) ג' ב"ש ריב"ל, **ב)** ברכות ח:, **ג)** לעיל דף פב. ב"מ פג:, **ד)** [במדר' ובילקוט איתא שלש וכ"א ברש"י ירמיה יב פ"ה], **ה)** [עי' תוס' מגילה כא.], **ו)** [ישעיה ז], **ז)** [שם], **ח)** [שם], **ט)** [נ"ל אחר ד"ה היינו], **י)** [לעיל נה:], **כ)** [מ"ב יט],

גליון הש"ס

גמ' קריינא דאגרתא. בתנחומא פ' תשא איתא דמרודך בלאדן בעצמו נתחרט ורהט בתריה ג' פסיעות:

לעזי רש"י

מרשק"ו [מריש"ק]. בִיצה, מקווה מים רדודים.

תורה אור

1. בַּיּוֹם הַהוּא יְגַלַּח אֲדֹנָי בְּתַעַר הַשְּׂכִירָה בְּעֶבְרֵי נָהָר בְּמֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶת הָרֹאשׁ וְשַׂעַר הָרַגְלָיִם וְגַם אֶת הַזָּקָן תִּסְפֶּה: ישעיהו ז כ
2. וַיְהִי הוּא מִשְׁתַּחֲוֶה בֵּית נִסְרֹךְ אֱלֹהָיו וְאַדְרַמֶּלֶךְ וְשַׂרְאֶצֶר בָּנָיו הִכֻּהוּ בַחֶרֶב וְהֵמָּה נִמְלְטוּ אֶרֶץ אֲרָרָט וַיִּמְלֹךְ אֵסַר חַדֹּן בְּנוֹ תַּחְתָּיו: מלכים ב יט לז
3. וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיַּכֵּם וַיִּרְדְּפֵם עַד חוֹבָה אֲשֶׁר מִשְּׂמֹאל לְדַמָּשֶׂק: בראשית יד טו
4. יֹאבַד יוֹם אִוָּלֶד בּוֹ וְהַלַּיְלָה אָמַר הֹרָה גָבֶר: איוב ג ג
5. מִן שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא: שופטים ה כ
6. וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד דָּן: בראשית יד יד
7. וַיָּשֶׂם אֶת הָאֶחָד בְּבֵית אֵל וְאֶת הָאֶחָד נָתַן בְּדָן: מלכים א יב כט
8. מִדָּן נִשְׁמַע נַחְרַת סוּסָיו מִקּוֹל מִצְהֲלוֹת אַבִּירָיו רָעֲשָׁה כָּל הָאָרֶץ וַיָּבוֹאוּ וַיֹּאכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ: ירמיהו ח טז
9. צַדִּיק אַתָּה יְיָ כִּי אָרִיב אֵלֶיךָ אַךְ מִשְׁפָּטִים אֲדַבֵּר אוֹתָךְ מַדּוּעַ דֶּרֶךְ רְשָׁעִים צָלֵחָה שָׁלוּ כָּל בֹּגְדֵי בָגֶד: ירמיהו יב א
10. כִּי אֶת רַגְלִים רַצְתָּה וַיַּלְאוּךָ וְאֵיךְ תְּתַחֲרֶה אֶת הַסּוּסִים וּבְאֶרֶץ שָׁלוֹם אַתָּה בוֹטֵחַ וְאֵיךְ תַּעֲשֶׂה בִּגְאוֹן הַיַּרְדֵּן: ירמיהו יב ה
11. לַנְּבִאִים נִשְׁבַּר לִבִּי בְקִרְבִּי רָחֲפוּ כָּל עַצְמוֹתַי הָיִיתִי כְּאִישׁ שִׁכּוֹר וּכְגֶבֶר עֲבָרוֹ יָיִן מִפְּנֵי יְיָ וּמִפְּנֵי דִּבְרֵי קָדְשׁוֹ: ירמיהו כג ט
12. בָּעֵת הַהִוא שָׁלַח מְרֹדַךְ בַּלְאֲדָן בֶּן בַּלְאֲדָן מֶלֶךְ בָּבֶל סְפָרִים וּמִנְחָה אֶל חִזְקִיָּהוּ וַיִּשְׁמַע כִּי חָלָה וַיֶּחֱזָק: ישעיהו לט א
13. וְכֵן בִּמְלִיצֵי שָׂרֵי בָּבֶל הַמְשַׁלְּחִים עָלָיו לִדְרֹשׁ הַמּוֹפֵת אֲשֶׁר הָיָה בָאָרֶץ עֲזָבוֹ הָאֱלֹהִים לְנַסּוֹתוֹ לָדַעַת כָּל בִּלְבָבוֹ: דברי הימים ב לב לא
14. הִנְנִי מֵשִׁיב אֶת צֵל הַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר יָרְדָה בְמַעֲלוֹת אָחָז בַּשֶּׁמֶשׁ אֲחֹרַנִּית עֶשֶׂר מַעֲלוֹת וַתָּשָׁב הַשֶּׁמֶשׁ עֶשֶׂר מַעֲלוֹת בַּמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר יָרָדָה: ישעיהו לח ח
15. בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם אָב אָנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם אֲדוֹנִים אָנִי אַיֵּה מוֹרָאִי אָמַר יְיָ צְבָאוֹת לָכֶם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה בָזִינוּ אֶת שְׁמֶךָ: מלאכי א ו
16. וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים עָמַד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל בִּירוּשָׁלָם: וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית יְיָ וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל בָּתֵּי יְרוּשָׁלַם וְאֶת כָּל בֵּית הַגָּדוֹל שָׂרַף בָּאֵשׁ: ירמיהו נב יב-יג